

Перспективою подальшого дослідження виступає аналіз діяльності підприємств за наступні роки та розробка рекомендацій для їхнього виходу на докризисний рівень трудового потенціалу.

Література

1. Управління розвитком трудового потенціалу підприємства : монографія / [В.М. Гриньова, М.М. Новікова, В.В. Самоленко, В.Л. Смолюк, С.М. Бріль]. – Харків : Вид-во ХНЕУ, 2009. – 256 с.
2. Беззубко Л.В. Трудовий і кадровий потенціали (держава, регіон, галузь, підприємство) : [монографія] / Беззубко Л.В., Гончарова Л.О., Беззубко Б.І. – Донецьк : Норд прес, 2008. – 201 с.
3. Отенко И.П. Стратегическое управление потенциалом предприятия: Научное издание. – Харьков: Изд-во ХНЭУ, 2006. – 256 с.
4. Рачек С.В. Системное управление трудовым потенциалом современного предприятия / Рачек С.В. – Екатеринбург : УрГУПС, 2001. – 302 с.
5. Липенко А.В. Сутність й аналіз трудового потенціалу підприємства за показниками ефективності його використання / А.В. Липенко, О.Л. Шевченко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2008. – № 4. – С. 111 – 116.
6. Ядранський Д.М. Трудовий потенціал в системі ринкових перетворень / Д.М. Ядранський, Л.В. Мішковець. – Дніпропетровськ : Моноліт, 2007. – 196.
7. Жуков В.И. Что такое ИРЧП? К вопросу о «человеческом потенциале» / В.И. Жуков // Социс. – 1996. – № 4. – С. 101–110.
8. Точенов И.В. К вопросу об оценке кадрового потенциала предприятия / И.В. Точенов // Вісник Донбаської державної академії будівництва і архітектури. – 1999. – № 5 (19). – С. 69 – 71.
9. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Діагностика потенціалу підприємства / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 1. – С. 155 – 166.

Надійшла 10.08.2011

УДК 330.1:657.1

С. В. ХОМИЧ

Рівненський державний гуманітарний університет

ПРОБЛЕМА ВИМІРУ ТА ОБЛІКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Розглянуто зміст поняття «інтелектуальний капітал», досліджено проблему виміру та охарактеризовано методи виміру ІК, визначено особливості ІК в контексті його обліку.

The meaning of the term «intellectual capital» is studied, the problem of measuring is examined and the methods of measuring IC are characterized and the particular qualities of the intellectual capital are determined in the article.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, способи виміру, методи обліку.

Вступ. Становлення економіки знань як нової форми світової економічної системи базується на інформаційному способі виробництва, що передбачає перетворення інформації та знань з пасивної на активну складову виробничих процесів. Це дозволяє говорити про їх капіталізацію та відповідне трансформування в інтелектуальний капітал (ІК). Такий ланцюжок впливів та перетворень робить ІК та його якісні й кількісні характеристики важливою умовою досягнення сталого економічного розвитку в сучасних умовах.

Все це потребує серйозного вивчення інтелектуального капіталу та того комплексу явищ, об'єктів та процесів, які пов'язані з ним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За останні десятиліття ІК став об'єктом праць багатьох закордонних науковців, відмітимо лише їх невелику когорту: Н Бонтіс, Е. Брукінг, Т. Давенпорт, П. Друкер, Л. Едвінссон, Х. Ітамі, М. Мелоун, Б. Лев, І. Нонака, Л. Прусак, П.Саліван, К.-Е. Свейбі, Т. Стюарт, Х. Текеучі, А. Козирев, Б. Леонтєв, І. Просвіріна. Значний вклад в становлення науки про ІК зробили українські вчені Д. Богиня, О. Бутнік-Сіверський, В. Гець, О. Грішнова, О. Кендюхов, А. Колот, Я. Крупка, А. Чухно та інші. Однак більшість праць була присвячена сутності інтелектуального капіталу, аналізу його складу, ролі та місця в сучасній економіці. Для подальших досліджень, особливо в напрямку визначення кількісних взаємозв'язків ІК з іншими видами капіталу, моделювання та виявлення емпіричного впливу на економіку, потрібно вирішити проблему виміру та обліку інтелектуального капіталу.

Тому метою роботи є дослідження питань виміру та обліку інтелектуального капіталу.

Відповідно до цього цілі дослідження наступні:

1. Проаналізувати існуючі підходи та методи виміру ІК.
2. Дослідити стан сучасного обліку ІК на підприємствах.
3. Визначити співвідношення ІК з такими дефініціями як «нематеріальні активи» (НМА), «інтелектуальна власність» (ІВ).

4. Розглянути проблеми обліку ІК та шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, під інтелектуальним капіталом будемо розуміти сукупність формалізованих та неформалізованих знань, які втілені в інтелекті персоналу, технологіях, бізнес-процесах, взаємовідносинах з клієнтами та самим персоналом, і здатні приносити фірмі економічну вигоду та конкурентні переваги. В загальному ІК складається із людського, структурного та клієнтського капіталу.

На сьогоднішній день існує більше 40 методів виміру інтелектуального капіталу. Найбільш повний їх перелік та коротка характеристика вказана на сайті відомого дослідника інтелектуального капіталу –

К.-Е.Свейбі. Крім того, існує значна кількість різних модифікацій вже відомих методів, наприклад [1]. Всі методи згруповані відповідно до їх здатності грошової/негрошової та агрегованої чи покомпонентної оцінки ІК (рис. 1). Деякі методи можуть одночасно вимірювати ІК з різних підходів, наприклад VAIC та FIMIAM.

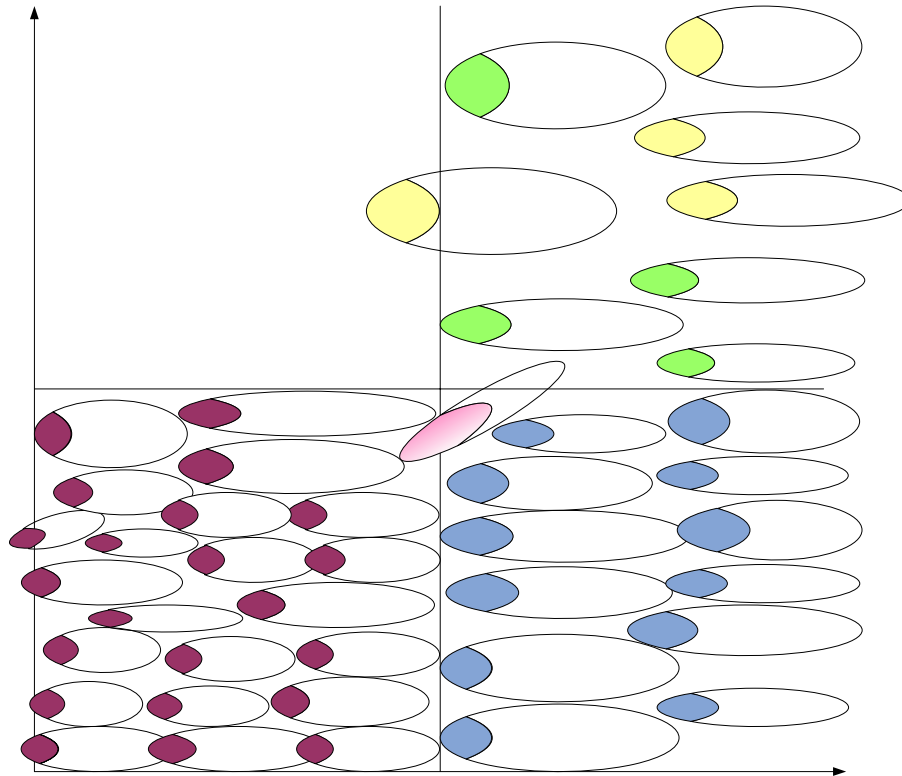

Рис. 1. Класифікація методів ІК [2]

Всі відомі методи виміру ІК розподіляються на чотири групи: прямого виміру (DIC), ринкової капіталізації (MCM), віддачі від активів (ROA) та підрахунку показників (SC). Надамо коротку характеристику кожній з груп.

Методи прямого виміру ІК (Direct Intellectual Capital methods – DIC). До цієї категорії відносяться всі методи, в основі яких лежить ідентифікація та оцінка в грошовому виразі окремих активів або компонентів ІК. Після того, як оцінені окремі складові ІК, виводиться інтегральна оцінка ІК компанії. При цьому зовсім не обов'язково складаються грошові величини окремих компонентів, можуть застосовуватися і більш складні формули, які враховують синергетичний ефекти компонентів [3, с.11]. Найбільш відомі методи цієї групи: брокер технологій (Technology Broker), оцінювання ваг цитування патентів (Citation-Weighted Patents) тощо.

Методи ринкової капіталізації (Market Capitalization Methods – MCM) – обчислюється різниця між ринковою капіталізацією (ринковою ціною) компанії і власним капіталом її акціонерів. Отримана величина (в грошовому виразі) розглядається як вартість її інтелектуального капіталу. MCM-методи надскладно застосувати, якщо підприємство не є публічною компанією, адже проблематично визначити ринкову ціну. Розповсюджені методи цієї групи: метод ринкової/балансової вартості (market / book value), коефіцієнт Тобіна [3, с.11; 4, с.28].

Методи віддачі від активів (Return on Assets methods – ROA) – відношення середнього доходу компанії (за певний період до вирахування податків) до середньої суми активів компанії. Цей показник порівнюється з аналогічним показником для галузі в цілому. Щоб виразити середній додатковий дохід від

ІК, отримана різниця множиться на матеріальні активи компанії. Далі шляхом прямої капіталізації або дисконтування отриманого грошового потоку можна отримати вартість ІК компанії. В основі цієї групи методів лежить припущення, що дохідність матеріальних активів всередині галузі приблизно однакова, через це різницю в дохідності різних компаній можна пояснити наявністю особливого інтелектуального капіталу. Результируючий показник є інтегральною величиною, який дозволяє лише загально оцінити ІК, але не годиться для детального аналізу складових ІК. Розповсюджені методи цієї групи: EVA, VAIC тощо [4, с.28; 5, с.107].

Методи підрахунку показників (балів), (Scorecard Methods – SC) – методи, що ідентифікують різні складові ІК, які пізніше перетворюються в систему індикаторів, індексів та показників. Ці методи не вимірюють ІК в грошовій формі. Це, скоріше, система діагностики загального стану інтелектуального капіталу та його компонентів. Переваги SC-методів в тому, що вони можуть бути застосовані на будь-якому рівні організації. Їх недоліки в тому, що індикатори є контекстними і повинні бути налаштовані для кожної організації та кожної цілі – це робить порівняння досить непростим. Найвідоміші методи групи: Skandia Navigator (Навігатор Скандія), Balanced Scorecard (Збалансована система показників) [2; 3, с.12; 4, с.29].

Зазначимо, що відносно близькі між собою DIC і SC методи, а також MCM і ROA. У перших двох оцінка ІК йде від ідентифікації його окремих компонентів, у других – від інтегрального ефекту.

Варто відмітити, що попри всю різноманітність методів оцінки ІК нині не існує єдиного підходу, який був би визнаний більшістю фахівцями як основний.

Ключові проблеми, які виникають при використанні методів, наступні:

1. Чимало методів відображають практичний досвід конкретної компанії з її стилем менеджменту, специфікою діяльності, національними особливостями, що робить їх непридатними в інших випадках.
2. Ряд методів потребують великих фінансових та організаційних затрат для впровадження та підтримки, що відлякує менеджерів від їх використання.
3. Не всі методи дозволяють оцінити динаміку ІК та майбутні фінансові потоки, які створюються ІК.
4. Сумнівно, що деякі методи, які пропонують фінансову оцінку ІК (МС-методи), оцінюють саме це, а не дещо інше.

Також зазначимо, що сучасні модифікації багатьох методів фактично стирають грані між групами методів, які запропонував К.Е. Свейбі (див рис. 1), оскільки можуть оцінювати як окремі компоненти ІК, так і робити інтегральну оцінку ІК фірми в грошовій та інших формах.

Відсутність єдиного підходу до виміру інтелектуального капіталу та його компонентів породжує неможливість його повного обліку протягом тривалого часу та відслідковування його динаміки.

Серед дослідників часто можна зустріти думку про ототожнення ІК з нематеріальними активами та інтелектуальною власністю. Таке припущення дозволяє вирішити проблему виміру та обліку ІК за допомогою існуючих стандартів бухгалтерського обліку. Однак, детальний аналіз такого підходу вказує на його некоректність (рис. 2).

Відразу зауважимо, що зображена нижче схема будувалася в першу чергу на основі Цивільного кодексу України [9] та Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №8 «Нематеріальні активи» України [10], оскільки взяття за основу, наприклад, Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи» дало б дещо інший результат. Надамо пояснення до схеми (рис. 2):

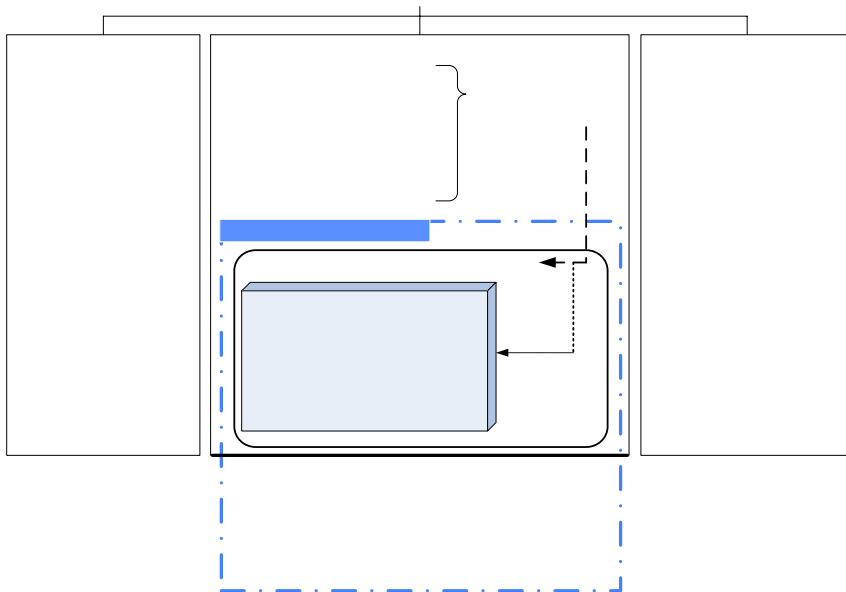

Рис. 2. Концептуальна схема відмінностей між поняттями ІК, НМА та ІВ [6, с. 196-201; 7–10]

1. Інтелектуальний ресурс – це ресурс (виробничий фактор), в основі якого лежить інтелект і який підприємство використовує для виробництва товарів чи послуг. Фактично до інтелектуальних ресурсів за своєю природою можна віднести і людський капітал як сукупність вмінь і навичок, але оскільки останні невідривні від своїх власників, то відносяться до людських ресурсів підприємства. Тому інтелектуальний ресурс – це формалізовані знання, тобто які перенесені на матеріальні носії (паперові чи електронні). Інтелектуальні ресурси являються більше загальноекономічним поняттям.

2. Враховуючи, що обов'язковою характеристикою будь-якого активу є його належність підприємству, дамо наступне визначення. Інтелектуальний актив – це інтелектуальний ресурс, який підприємство поставило на бухгалтерський облік, перетворивши таким чином на свою власність. Ключовим моментом тут є володіння підприємством цим ресурсом. Якщо знання не формалізовані (не відокремлені від індивіда), то вони залишаються в складі людського капіталу і не можуть перетворитися на актив.

3. Інтелектуальні активи – це частина нематеріальних активів підприємства, які мають відношення до інтелекту та ІК.

4. Нематеріальні активи включають в себе інтелектуальні активи, які законодавчо не зареєстровані, та інтелектуальну власність (зареєстровані інтелектуальні активи). Варто звернути увагу, що згідно вітчизняного законодавства до НМА може відноситися гудвіл, що часто ототожнюють з брендом. В даному випадку потрібно відмітити, що до НМА можна відносити лише гудвіл придбаних компаній, а не власний, який компанія формує в процесі діяльності. Через це на рис. 2. бренд не має ніякого відношення до НМА. Згідно українського законодавства [10] НМА включають права на користування ресурсами та майном, що не мають в собі інтелектуальної основи, фактично просто купуються підприємством, тому і не входять до складу ІК. Хоча в російському законодавстві [11] такого положення немає, тому російські дослідники можуть повністю включати НМА до складу ІК.

5. Інтелектуальна власність – це частина інтелектуальних активів (а значить і нематеріальних активів), які зареєстровані відповідно до законодавства і охороняються законом. З цього випливає, що один об'єкт інтелектуального капіталу (наприклад, програмне забезпечення) може при різних умовах бути і/або інтелектуальним ресурсом, і/або інтелектуальним активом, і/або ж інтелектуальною власністю. Пояснимо дане твердження. Якщо працівник чи їх група створила програмний продукт, який використовується у виробничій діяльності (тобто створює додану вартість), але не поставлений на бухгалтерський облік і законодавчо не зареєстрований, то це інтелектуальний ресурс. Якщо ж підприємство поставило на облік цей програмний продукт, то це вже інтелектуальний актив (і нематеріальний в тому числі). Підприємство може визначити його первісну вартість (як винагороду співробітникам), ідентифікувати та використовувати для майбутньої економічної вигоди. Якщо у встановленому законодавством порядку підприємство зареєструє цей програмний продукт, то він вже перетвориться на об'єкт інтелектуальної власності і відповідно залишиться у складі НМА.

Проведений аналіз дозволяє говорити про те, що НМА та ІВ дозволяють облікувати лише невеличку частину ІК. Проблема загострюється також тим, що підприємства майже не облікують ті активи, які законодавством передбачено включати до складу НМА. На думку експертів [12], 90-100% реальних НМА не відображаються в обліку та звітності, в цілому частка облікованих НМА в активах підприємств України мізерна – близько 0,6% [6, с.206], в той час як в США – 13% [13]. Зауважимо, що такий стан справ обумовлюється не лише певними організаційними та адміністративними особливостями вітчизняної системи обліку та звітності. В основі лежать специфічні характеристики ІК:

– Нематеріальна природа ІК, через що останній часто називають «невидимим активом», особливо в західній літературі («invisible assets»).

– Знання як основа ІК фактично не споживається у виробничому процесі і може використовуватися у необмеженій кількості виробничих циклів. Обсяг знань та інформація не зменшується, так як інших ресурсів, а навпаки примножуються при її використанні, що дозволяє говорити про відсутність у знань властивості «рідкості» в класичному розумінні [16]. На цю обставину звертали увагу, які мінімум, три нобелівських лауреати: К. Ерроу (1972), В. Леонтьєв (1973) та Л. Канторович (1975) [14, с.218].

– Пріоритетна спрямованість інтелектуального капіталу на майбутнє: основа для його оцінки – це вартість, що буде створена в процесі його майбутнього використання, а не витрати понесені в минулому [15].

– Процес передачі знань (інформації) базується на суб'єкт-суб'єктивних взаємодіях і неможливий без певних зусиль не лише зі сторони їх генератора, а й споживача. У вартості знань є об'єктивна сторона, яка визначається затратами, що були понесені на отримання цих знань. А от ціна знань більше суб'єктивна і визначається її необхідністю та важливістю для споживача. У зв'язку з цим амплітуда коливань ціни одних і тих самих знань (інформації), що споживаються різними користувачами, може бути досить сильною [16].

– Напевно найголовніше, ІК може генерувати економічну вигоду тільки при збалансованості чи, принаймні, наявності всіх його трьох компонентів. Відомий російський дослідник інтелектуального капіталу Р. П. Булига [16] зазначає, що якщо втрачений людський капітал, то автоматично втрачає цінність структурний капітал. Яким б хорошими розробками не володіла компанія, реалізувати їх буде нікому. І навпаки, якщо втрачений структурний капітал, то персонал та менеджмент не зможуть вести успішний

бізнес. В обох випадках втраченим буде і людський капітал. З цього можна зробити висновок: якщо нульову оцінку отримує будь-яка складова ІК, то нульову оцінку отримує й інтелектуальний капітал в цілому. Інші російські вчені А. Козирев та В. Макаров в цьому відношенні також вказують на те, що «згідно концепції ІК, якщо фірма втрачає один із цих компонентів, то знецінюється її весь ІК, а отже, і сама фірма» [14, с.219]. В даному випадку має місце порушення адитивності, тобто $IK \neq LK + CK + KK$. Ті ж дослідники вважають, що у випадку зі складовими ІК, їх вартість потрібно не сумувати, а, як мінімум множити. Тоді очевидно, що перетворення однієї із складової на нуль, призводить до перетворення в нуль вартості всього ІК фірми. Вперше таку особливість інтелектуального капіталу визнав Л. Едвінссон [17, с.34]. В 1997 р. для складових ІК дослідник застосовував формулу $IK = LK + CK$ (де LK, CK – відповідно людський та структурний капітал), а вже в 2002 р. вчений виводить таку залежність – $IK = LK \cdot CK$.

Описана вище особливість (відсутність адитивності) – це фундаментальне протиріччя між принципами бухгалтерського обліку та властивостями інтелектуального капіталу. Бухгалтерія ґрунтується на принципах звичайної арифметики: якщо десь щось прибавилося, то стільки ж повинно зменшитися в іншому місці, що легко застосовується до матеріальних цінностей та грошей. Через це, вважають А. Козирев та В. Макаров, бухгалтерія в принципі не може вирішити проблему обліку ІК – недоліки можна згладити, але не подолати. Тому бухгалтерська інформація залишається одним з найважливіших джерел інформації, але вона повинна бути доповнена іншими формами обліку або змінена сама ідеологія бухгалтерського обліку.

Висновки. Таким чином, існує кілька десятків методів виміру ІК, які доцільно об'єднати в чотири групи: прямого виміру, ринкової капіталізації, віддачі від активів та підрахунку показників. Однак, незважаючи на різноманітність, сьогодні не існує загально визнаного методу оцінки ІК, що створює проблему дослідження динаміки ІК через неможливість періодичного обліку. Також вдалося визначити, що НМА та ІВ не можуть ототожнюватися з ІК і включають лише невелику його частину. На заваді достовірного виміру та обліку стоять деякі специфічні характеристики ІК та знань, що лежать в основі нього. Все створює наступну проблему. З одного боку, є розуміння важливості ІК як рушійного фактору сучасної економіки, але, з іншого, ми не можемо достовірно на певний момент часу знати скільки цього капіталу має підприємство, який поточний стан ІК, які його складові потрібно більше розвивати (інвестувати) і який це дасть ефект (ефективність інвестицій). Тому ця проблема потребує більш активних досліджень та рішень.

Література

1. Лось В.О. Моделювання впливу інтелектуального капіталу на інноваційний розвиток підприємства : дис. канд. екон. Наук : 08.00.11 / В.О. Лось; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2008. – 171 с.
2. К.-Е. Sveiby Methods for Measuring Intangible Assets [Електронний ресурс] / Sveiby К. – Е. – 2010. – Режим доступу : <http://www.sveiby.com/articles/IntangibleMethods.htm>.
3. Козырев А. Экономика интеллектуального капитала / А. Козырев // Научные доклады. – 2006. – № 7(R). – СПб. : НИИ менеджмента СПбГУ, 2006.
4. Удовиченко О.М. Понятие, классификация, измерение и оценка нематериальных активов (объектов) компании: подходы к проблеме / О.М. Удовиченко // Научные доклады. – СПб. : НИИ менеджмента СПбГУ, 2007. – № 13(R)
5. Марченко Л. Проблемы определения, использования и оценки интеллектуального капитала предприятиями республики Беларусь / Л. Марченко, Л. Федосенко // Научный вестник ЧДІЕУ. – 2009. – № 1(2).
6. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України : В 3 т. / [за ред. В.М. Геєця, В.П. Семиноженка, Б.Є Квасюка]. – К. : Фенікс, 2007. – 544 с.
7. Крупка Я. Д. Интеллектуальный капитал у підприємницькій діяльності / Я. Д. Крупка, І. П. Хвищун // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Збірн наук. праць. Луцький національний технічний університет. – 2008. – Вип. 5 (20). – Ч. 1.
8. Шпак Н.О. Сутність та класифікаційні ознаки інтелектуального капіталу підприємства [Текст] / Н.О. Шпак, Н.Б. Білоус // Вісник НУВГП. – 2007. – № 3(39). – С. 334–341.
9. Цивільний кодекс України № 435-15: Офіц. текст із змін., станом на 30.07.2010 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua.
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №8 «Нематеріальні активи» затверджено Наказом Міністерства фінансів України № 242 від 18.10.99 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.
11. Положения по бухгалтерскому учету "Учет нематериальных активов" (ПБУ 14/2007) утверждено Приказом Министерства финансов в Российской Федерации №153н от 27.12.2007 [Електронний ресурс] / Консультант плюс. – Режим доступу : www.consultant.ru
12. Хотинская Г.И. Нематериальные активы как фактор повышения конкурентоспособности

компанії: финансово-экономический аспект / Г.И. Хотинская // Маркетинг в России и за рубежом. – 2005. – № 2.

13. Шарипов Ю. Роль интеллектуального капитала в формировании стоимости компании / Ю. Шарипов // Миссия образования в формирующейся новой экономике. Тез. докл. межд. научн. конф. Часть 1. – Нижний Тагил. – 2009. – С. 49-55.

14. Козырев А. Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности / А. Козырев, В. Макаров. – М. : Интерреклама, 2003. – 352 с.

15. Махомет Ю.В. Сутнісна характеристика та структура інтелектуального капіталу підприємства / Ю.В. Махомет // Економічний простір. – 2009. – № 25.

16. Булыга Р.П. Использование концепции интеллектуального капитала в методологии оценки бизнеса / Р.П. Булыга // Аудит и финансовый анализ. – 2003. – № 3.

17. Stam C. Sustainable Program on Intellectual Capital Education [Текст] / C. Stam // Centre for Research in Intellectual Capital INHOLLAND University of Professional Education. – 2006. – 38 p.

Надійшла 10.08.2011

УДК 331.101.3:65.012.32

С. В. СТРЕХОВА

Хмельницький національний університет

МОНІТОРИНГ ДІЄВОСТІ МАТЕРІАЛЬНИХ І НЕМАТЕРІАЛЬНИХ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

У статті надано теоретичне обґрунтування матеріальних і нематеріальних методів управління персоналом на підприємствах в сучасних умовах та визначено критерії оцінки їх ефективності.

The article examines a theoretical basis of material and non-material methods of personnel management on enterprises in modern terms and the estimation criteria of their efficiency.

Ключові слова: методи управління, матеріальні методи управління, нематеріальні методи управління, персонал, підприємство, мотивація, адміністративні методи управління, економічні методи управління, соціально-психологічні методи управління.

Вступ. За останні роки в Україні на ринку праці бракує фахівців з різних інженерних та технічних спеціальностей. Ця ситуація склалася внаслідок того, що в нашій країні у 90-х роках ХХ ст. зупинилися підприємства або заробітна плата на них була мізерною. Випускники вищих технічних навчальних закладів не могли знайти собі роботи за спеціальністю з гідною заробітною платою і вимушені були змінити професію. На багатьох підприємствах така ситуація склалася в кадровому забезпеченні, коли посади спеціалістів і головних спеціалістів обіймають люди пенсійного віку або молодь, яка здобула спеціальність уже після 2000 року, тобто немає достатнього досвіду. А попит на фахівців інженерних та технічних спеціальностей зростає внаслідок появи значної кількості нових підприємств. Керівники підприємств сьогодні не сумніваються в необхідності утримувати кваліфікованих працівників в організації, адже саме люди, з їх кваліфікацією і мотивацією, є тією рушійною силою, завдяки якій підприємство в цілому досягає необхідного рівня конкурентоспроможності. Тому перед керівництвом підприємства постає одне з найважливіших питань щодо застосування дієвих методів управління персоналом.

Мета дослідження. В сучасному суспільстві успіх підприємства залежить від того, в якій кількості персонал реалізує свій професійний потенціал. Не дивлячись на велику кількість теорій та опублікованих прикладів, мотивація персоналу залишається для керівників підприємств в чомусь таємничою. Це відбувається у зв'язку з тим, що мотиви у людей бувають різні. Крім того, збільшується кількість персоналу, який працює не повний робочий день чи працює по контракту з обмеженим терміном дії. Для цього персоналу особливо важко розробити систему стимулювання. Моніторинг дієвості матеріальних і нематеріальних методів управління персоналом дасть можливість ефективно використовувати систему компенсацій, стимулювати продуктивність працівників направляти їх діяльність у потрібне для підприємства русло, тобто підвищити ефективність системи управління персоналом на підприємстві.

Аналіз літературних джерел з даної тематики. В економічній літературі питанню щодо використання матеріальних і нематеріальних методів управління персоналом присвячено багато наукових робіт і публікацій. Питання вивчення методів управління персоналом розглядаються такими дослідниками як Брас А.А., Іванова-Швед Л.Н., Корсакова А.А., Колот А.М., Михайлова Л.І., Петюх В.М., Складарська В.А., Тарасов С.Л., Щьокін Г.В. та зарубіжними вченими: Маслоу А., Мескон М., Альберт М., Тейлор Ф., Хедоури Ф. та іншими. Але в зазначених роботах немає єдиного погляду на методи управління персоналом та критерії оцінки їх ефективності.

Постановка завдання. Теоретичне обґрунтування та визначення критеріїв оцінки ефективності матеріальних і нематеріальних методів управління персоналом на підприємствах в сучасних умовах.